Vlaanderen
is kwaliteitsvolle
omgeving

REGELGEVING EN NORMEN VOOR NIET-RESIDENTIËLE BUITENVERLICHTING EN LICHTHINDER

DEPARTEMENT
OMGEVING

omgeving.vlaanderen.be

INTRO

Buitenverlichting is er in vele vormen en kleuren. 'Buitenverlichting' verwijst naar verlichtingssystemen die buiten licht bieden voor werkdoeleinden, veiligheid, vermaak of informatieverstrekking.

De belangrijkste buitenverlichtingstoepassingen zijn:

- Openbare verlichting: wegverlichting, verlichting op pleinen, …
- Niet-openbare terreinverlichting vb. op parkeerterreinen
- Belichting en aanstraling van gebouwen en objecten (kunstwerken, bomen, bruggen, …)
- Verlichting van sportinfrastructuur
- Verlichting van monumenten/architectuur
- Verlichting van publiciteitspanelen en LED-displays
- Verlichting in parken, tuinen en residentiële zones
- Verlichting van buitenwerkplekken en bedrijventerreinen

Elk van deze toepassingen heeft een impact op zijn onmiddellijke omgeving en kan dus aanleiding geven tot lichthinder. Maar ook binnenverlichting die direct of indirect naar buiten schijnt (vb. via uitstalramen), assimilatieverlichting in de glastuinbouw (toepassing van kunstlicht voor de plantengroei) of een industriële activiteit zonder directe verlichtingsbron (zoals het verbranden van gassen in fakkelinstallaties) kunnen lichthinder veroorzaken.

In dit overzicht gaan we dieper in op de regelgeving en normen die in Vlaanderen gelden voor niet-residentiële buitenverlichting en de mogelijke lichthinder ervan voor mens, plant en dier. Binnenverlichting, residentiële buitenverlichting en de verplichtingen waaraan weggebruikers zoals vb. fietsers moeten voldoen (lichten en reflectoren verplicht in het donker en bij beperkte zichtbaarheid) vallen dus buiten de scope van dit overzicht.

Dit document kwam tot stand door een samenwerking tussen het Agentschap Wegen en Verkeer, het Agentschap Natuur en Bos, het Belgisch Instituut voor Verlichtingskunde, netbeheerder Fluvius en het Departement Omgeving.

Publicatiedatum: maart 2025

INHOUDSTAFEL

1 Situatieschets 5
2 Regelgevend kader 6
2.1 Algemene natuurregelgeving 6
2.2 Milieuregelgeving 6
2.2.1 VLAREM II 6
2.3 Stedenbouwkundige reglementering 8
2.3.1 Publiciteitsverordening 8
2.3.2 Andere 8
2.4 Arbeidswetgeving 9
2.5 Wegcode 9
2.6 Specifieke regelgeving voor openbare verlichting 9
3 Toepasselijk normenkader en relevante technische documenten 12
3.1 Documenten van de Internationale Commission on Illumination (CIE) 12
3.1.1 CIE 126: Guidelines for minimizing sky glow 13
3.1.2 CIE 150: Guide on the limitation of the effects of obtrusive light from outdoor lighting installations 13
3.2 Documenten en normen van het European Committee for Standardisation (CEN) 15
3.3 NBN-documenten en normen 15
3.3.1 NBN EN 12193 - Licht en verlichting - Verlichting van sportinfrastructuur 16
3.3.2 NBN EN 12464-2 - Werkplekverlichting - deel 2: werkplekken buiten 16
3.3.3 NBN EN 13201 - Wegverlichting 16
3.3.4 NBN L 18-004 - Openbare verlichting - Selectie van verlichtingsklassen 17
3.3.5 NBN L 18-003 - Verlichting van wegtunnels en ondergrondse doorgangen 17
4 Openbare verlichting – betrokken organisaties en hun referentiedocumenten 18
4.1 Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) 18
4.1.1 Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen en Gewestwegen 18
4.2 Fluvius (Netbeheerder voor Vlaanderen) 18
4.2.1 Interne reeks van ontwerpregels 19
4.2.2 Masterplan Openbare Verlichting 19
4.3 Synergrid 19
4.4 Belgisch Instituut voor Verlichtingskunde (IBE-BIV) 20
4.4.1 Code van goede praktijk Openbare verlichting 20
5 Bijlagen 22
5.1 Regelgeving ter bescheming van de biodiversiteit 22
5.1.1 Natuurdecreet 22
5.1.2 Soortenbescherming en Soortenbesluit 26
5.2 Definities ruimtelijk kwetsbaar gebied 30
5.3 Begrippenkader EU-rechtshandelingen, regelgeving en normen 31
5.3.1 Europese rechtshandelingen 31
5.3.2 Belgische regelgeving 32
5.3.3 Normen 33

1 SITUATIESCHETS

Specifiek voor buitenverlichting zijn er weinig wettelijke voorschriften.

Allereerst is er geen enkele regelgeving die buitenverlichting verplicht, behalve in het kader van de arbeidswetgeving.

De milieuregelgeving VLAREM (0) bevat een aantal algemene voorwaarden om lichthinder tegen te gaan. Die zijn echter algemeen geformuleerd en bieden daardoor maar een beperkte houvast voor gemeenten om een gefundeerd beleid rond lichthinder uit te werken.

Daarnaast vind je - voortvloeiend uit Europese richtlijnen[1] - ook in de natuurregelgeving, de stedenbouwkundige reglementering en het energiebesluit een aantal beperkingen, verplichtingen en aanknopingspunten rond de installatie van niet-residentiële buitenverlichting. Maar ook hier zonder expliciete bepalingen naar het beperken van lichthinder.

Op internationaal vlak zijn er een aantal normen die voeding kunnen geven aan het Vlaamse lichtbeleid. Het is echter gebleken dat de toepassing van de internationale normen in Vlaanderen minimaal blijft omdat de omzetting ervan voor niet-experten niet voor de hand liggend is.

Een duidelijk uitgewerkt Vlaams kader voor lichthinder waaruit kan worden geput bij het nemen van maatregelen of het opleggen van specifieke voorwaarden zou een oplossing bieden voor de huidige situatie.

In afwachting hiervan werden de voorbije twintig jaar al een aantal beleidsinitiatieven en maatregelen genomen rond lichthinder. Dit heeft tot nu toe nog niet geleid tot een aanpassing van de regelgeving, maar heeft er wel toe bijgedragen dat de problematiek van lichthinder op de agenda is gezet.

In de eerste plaats vanuit het leefmilieubeleid, maar ook bij het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken, ging er de laatste jaren meer en meer aandacht naar het beperken van lichthinder en lichtvervuiling. De lokale besturen en netwerkbeheerders engageren zich in uitvoering van het Vlaams Energie- en Klimaatplan om alle openbare wegverlichting tegen eind 2028 om te schakelen naar LED-technologie. Hierdoor is het aspect lichthinder inmiddels een element dat mee in overweging wordt genomen bij de keuze van efficiëntere en meer oordeelkundige verlichting langs Vlaamse wegen.

Dit uit zich in de opmaak van een lichtvisie voor zowel snelwegen als gewestwegen waarin de rode draad is om enkel te verlichten waar nodig, wanneer nodig en zoveel als nodig.

Dit overzicht beschrijft zowel de huidige geldende regelgeving als het normenkader.

[1] Zie bijlage 5.3 - Begrippenkader EU-rechtshandelingen, regelgeving en normen voor de lezer die meer duiding wenst bij algemene rechtsbegrippen en de onderlinge verschillen.

2 REGELGEVEND KADER

De Vlaamse overheid heeft regels en vereisten opgesteld ter bescherming van het milieu, fauna en flora.

2.1 ALGEMENE NATUURREGELGEVING

De natuurregelgeving legt beperkingen op met betrekking tot openbare verlichting om de biodiversiteit te beschermen. In dit kader kan onder meer verwezen worden naar het Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 21/10/97, meer bepaald:

- De algemene artikels 14 en 16 rond zorgplicht en standstill
- Voor VEN-gebieden: artikel 26bis
- Voor Speciale Beschermingszones (Europees beschermd): artikel 36ter

Voor specifieke soorten, zoals vleermuizen, gelden bovendien de bepalingen van artikels 10 en 14 van het Soortenbesluit (Besluit van de Vlaamse Regering van 15/05/09 met betrekking tot de soortenbescherming en soortenbeheer).

De volledige teksten van het Natuurdecreet en het Soortenbesluit zijn te vinden in de Codex Wetgeving en op het EMIS-platform van het VITO. Een overzicht van de voor lichthinder relevante artikels uit de regelgeving ter bescherming van de biodiversiteit, vindt u in bijlage 5.1.

De voornoemde artikels 26bis en 36ter van het Natuurdecreet en artikels 10 en 14 van het Soortenbesluit gelden in het kader van vergunningsaanvragen als direct werkende normen volgens de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening.

Daarnaast kan ook verwezen worden naar de door het Vlaams Parlement in 2019 aangenomen 'Duisternisresolutie' (resolutie betreffende het stimuleren van slimme en duurzame openbare verlichting in Vlaanderen).

2.2 MILIEUREGELGEVING

De problematiek van lichthinder wordt in Vlaanderen hoofdzakelijk geregeld via de milieuregelgeving, in het bijzonder het Decreet algemene bepalingen milieubeleid (DABM) en zijn uitvoeringsbesluiten VLAREM II en VLAREM III. Die hebben als doelstelling het voorkomen en beperken van hinder, milieuverontreiniging en veiligheidsrisico's door hinderlijke inrichtingen. Op basis van algemene, sectorale (VLAREM II en III) of bijzondere milieuvoorwaarden (opgelegd via een omgevingsvergunning[2]) worden risico's of hinder voor mens en milieu ten gevolge van de exploitatie van de ingedeelde inrichting of activiteit[3] beperkt.

2.2.1 VLAREM II

VLAREM II gaat dieper in op de algemene (zoals de toepassing van Beste Beschikbare Technieken) en sectorale milieuvoorwaarden voor de hinderlijke inrichtingen. Er zijn ook een

[2] De omgevingsvergunning is een vergunning die verschillende vergunningen, zoals de bouwvergunning, milieuvergunning en natuurvergunning, samenvoegt. Dit vereenvoudigt de administratieve procedure voor bedrijven en particulieren die projecten willen uitvoeren, omdat ze in één aanvraag alle vereisten kunnen indienen die voor hun project relevant zijn.
[3] Onder ingedeelde inrichting of activiteit wordt verstaan: een inrichting of activiteit en de aanhorigheden ervan op een bepaalde locatie of meerdere inrichtingen of activiteiten en de aanhorigheden ervan op een bepaalde locatie die voor hun exploitatie als een samenhangend technisch geheel moeten worden beschouwd.

aantal hoofdstukken opgenomen die van toepassing zijn op niet-ingedeelde inrichtingen. VLAREM III behandelt de milieuvoorwaarden specifiek voor GPBV-installaties. GPBV's zijn industriële installaties die een grote impact kunnen hebben op het milieu en die onderworpen zijn aan de Europese regels betreffende 'Geïntegreerde Preventie en Bestrijding van Verontreiniging (GPBV)'. In VLAREM III zijn tot nog toe geen specifieke voorwaarden met betrekking tot lichthinder opgenomen.

Hierna worden de elementen uitgelicht die van belang zijn voor de aanpak van lichthinder.

2.2.1.1 Voorwaarden voor ingedeelde en niet-ingedeelde inrichtingen

VLAREM II bevat een aantal algemene bepalingen met betrekking tot lichthinder.

Enerzijds in deel 4, dat de algemene milieuvoorwaarden voor ingedeelde inrichtingen beschrijft (hoofdstuk 4.6), en anderzijds in deel 6 dat de milieuvoorwaarden voor niet-ingedeelde inrichtingen beschrijft (hoofdstuk 6.3).

De milieuvoorwaarden ter beheersing van hinder door licht zijn dezelfde voor ingedeelde en niet-ingedeelde inrichtingen, met name:

> **Artikel 4.6.0.1./6.3.0.1.** Onverminderd andere reglementaire bepalingen treft de exploitant de nodige maatregelen om lichthinder te voorkomen.
>
> **Artikel 4.6.0.2./6.3.0.2.** Het gebruik en de intensiteit van lichtbronnen in open lucht zijn beperkt tot de noodwendigheden inzake uitbating en veiligheid. De verlichting is dermate geconcipieerd dat niet-functionele lichtoverdracht naar de omgeving maximaal wordt beperkt.
>
> **Artikel 4.6.0.3./6.3.0.3.** Klemtoonverlichting mag uitsluitend gericht zijn op de inrichting of onderdelen ervan.
>
> **Artikel 4.6.0.4./6.3.0.4.** Lichtreclame mag de normale intensiteit van de openbare verlichting niet overtreffen.
>
> **Artikel 4.6.0.5./6.3.0.5.** Artikel 4.6.0.2, 4.6.0.3 en 4.6.0.4 zijn niet van toepassing bij muziekactiviteiten in openlucht als een toelating is verkregen van het college van burgemeester en schepenen voor die muziekactiviteit als vermeld in artikel 6.7.3, §3. Die uitzondering geldt alleen voor lichtbronnen die worden gebruikt voor het optreden en, als dat nodig is, voor de testperiodes om de lichtbronnen voorafgaand aan de muziekactiviteit af te stellen.
>
> De lichtbronnen worden zo afgesteld dat ze maximaal de doelzone voor het podium verlichten en naburige percelen en panden niet aanstralen. Het is verboden het luchtruim te verlichten met skytracers, zoeklichten of vergelijkbare armaturen.

2.2.1.2 Beste Beschikbare Technieken

Art. 4.1.2.1. §1 van titel II van het VLAREM stelt dat de exploitant als normaal zorgvuldig persoon steeds de beste beschikbare technieken (BBT) moet toepassen ter bescherming van mens en milieu, en dit zowel bij de keuze van de behandelingsmethodes op het niveau van de emissies als bij de keuze van bronbeperkende maatregelen. Deze verplichting is een algemene milieuvoorwaarde voor ingedeelde inrichtingen, maar geldt ook voor wijzigingen aan niet-ingedeelde inrichtingen en voor activiteiten die op zich niet vergunnings- of meldingsplichtig zijn[4].

[4] Wat betreft de toepassing van BBT: enkel wat in VLAREM is opgenomen, is automatisch van toepassing. Maatregelen die in een BBT-studie staan en (nog) niet in VLAREM zijn opgenomen, worden in principe geval per geval bekeken bij de vergunningsadvisering

2.3 STEDENBOUWKUNDIGE REGLEMENTERING

2.3.1 Publiciteitsverordening

Voor het plaatsen van publiciteitsborden[5], is een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen nodig tenzij het gaat om niet-verlichte uithangborden bevestigd aan gebouwen en kleiner dan 4 m^2.

Sinds 1 januari 2024 zijn er nieuwe spelregels van kracht over de plaatsing van reclame aan gevels en langs wegen. Deze nieuwe gewestelijke stedenbouwkundige verordening ('de Publiciteitsverordening van 12 mei 2023') vervangt de oude regelgeving die nog stamt uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. Raadpleeg de gewestelijke Publiciteitsverordening 2023 op de website van het Departement Omgeving.

Voor het plaatsen van publiciteit op het openbaar domein in het beheer van het Agentschap Wegen en Verkeer zijn bijkomend nog een aantal specifieke regels van kracht. AWV stelde hiervoor een dienstorder publiciteit en een overzichtstabel met voorwaarden per publiciteitsinrichting ter beschikking.

Publiciteit mag intern of extern verlicht worden als de weggebruiker niet verblind wordt. De helderheid van LED-schermen moet instelbaar zijn en zich automatisch aan het omgevingslicht aanpassen.

Publiciteit die knippert of flitst is enkel toegelaten in winkel-wandelstraten of verkeersluwe straten, of tijdelijk, als geen gemotoriseerd verkeer is toegelaten bij evenementen zoals kermissen of festivals.

Steden en gemeenten mogen ook belasting heffen op publiciteitsborden. Deze belasting kan ook worden gebruikt om het aantal verlichte publiciteitsborden of de aard van de verlichting te sturen.

2.3.2 Andere

Sommige steden en gemeenten nemen nog bijkomende verplichtingen op in gemeentelijke stedenbouwkundige verordeningen. Soms worden hierin bepaalde soorten van verlichting verboden, zoals flits- of knipperlichten, lichtkranten of laserverlichting, of worden uitspraken gedaan over het al dan niet inwendig verlichten van publiciteit. Hier en daar worden ook maxima voor bijvoorbeeld uitgestraalde lichtsterkte (in candela) opgelegd.

Zowel bij de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen als de gemeentelijke stedenbouwkundige verordeningen zijn de voorschriften in de eerste plaats bedoeld om de goede ruimtelijke ordening te bewaken, maar er kan ook op andere aspecten, zoals milieuhinder, worden beoordeeld. Zo zijn er voorbeelden van stedenbouwkundige voorschriften waarin ook wordt verwezen naar het beperken van lichthinder en lichtvervuiling.

---

en –verlening. In 2005 werd een BBT-studie voor glastuinbouw opgemaakt met daarin een hoofdstuk gewijd aan verlichtingsmethodes in de serres en lichthinder, zijnde assimilatieverlichting en fotoperiodische belichting. Er is ons geen recentere BBT-studie voor glastuinbouw bekend.

[5] Er wordt een onderscheid gemaakt tussen uithangborden en reclame. Op een uithangbord worden de economische verrichtingen die eigen zijn aan een bepaalde locatie kenbaar gemaakt. Een uithangbord bevindt zich steeds op het perceel waar de economische activiteit plaatsvindt en is bovendien beperkt in omvang. Reclame is elk ander publiciteitsmiddel.

2.4 ARBEIDSWETGEVING

In de 'Codex over het welzijn op het werk - Boek III.- Arbeidsplaatsen, Titel 1. – Basiseisen betreffende arbeidsplaatsen, Hoofdstuk III. – Verlichting' zijn een aantal eisen in verband met werkplekverlichting[6] vastgelegd. Deze Codex geldt voor zowel binnen- als buitenwerkplekken en is dus relevant voor buitenwerkplekken. Hierbij geldt dat de verlichting in functie van de arbeidsomstandigheden moet staan, wat impliceert dat de verlichting gedoofd wordt als er niet wordt gewerkt.

2.5 WEGCODE

Tot 1 september 2026 gelden rond verlichting in het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende Algemeen Reglement op de Politie van het Wegverkeer of kortweg de 'Wegcode' in artikel 80.2 een aantal bepalingen in verband met reclameverlichting. Vanaf die datum wijzigt de verkeerswetgeving en wordt het KB vervangen door een Vlaams en federaal verkeersreglement. In dat Vlaams verkeersreglement wordt artikel 80.2 uit de oude wegcode integraal overgenomen als artikel 54.

> **Artikel 80.2.** Het is verboden op de openbare weg reclameborden, uithangborden of andere inrichtingen aan te brengen die de bestuurders verblinden, die hen in dwaling brengen, die, zij het ook maar gedeeltelijk, verkeersborden voorstellen of nabootsen, die van verre met deze verkeersborden worden verward, of die op enige andere wijze de doelmatigheid van de reglementaire verkeersborden verminderen.
>
> Het is verboden een luminositeit met een rode of groene tint te geven aan alle reclameborden, uithangborden of inrichtingen die zich, binnen een afstand van 75 meter van een verkeerslicht, op minder dan 7 meter boven de grond bevinden.

2.6 SPECIFIEKE REGELGEVING VOOR OPENBARE VERLICHTING

Zoals eerder al aangegeven, is er geen enkele regelgeving die buitenverlichting verplicht, behalve in het kader van de arbeidswetgeving. Daarentegen is het wel wettelijk verplicht om de milieu- en natuurregelgeving met haar beperkingen en verplichtingen in acht te nemen.

Of een weg al dan niet verlicht moet worden, is dus noch op Europees, noch op Belgisch of Vlaams niveau vastgelegd in regelgeving.

Wel is het zo dat gemeenten op grond van de Nieuwe Gemeentewet van 24 juni 1988 moeten instaan voor de veiligheid van o.a. openbare wegen, en dat hiervoor vaak openbare verlichting wordt ingezet.

> **Art. 135 §2.** De gemeenten hebben ook tot taak het voorzien, ten behoeve van de inwoners, in een goede politie, met name over de zindelijkheid, de gezondheid, de veiligheid en de rust op openbare wegen en plaatsen en in openbare gebouwen.

Openbare verlichting is echter slechts één van de middelen om de veiligheid op openbare wegen en plaatsen te faciliteren. Welke (combinatie van) middelen best wordt ingezet om de veiligheid

[6] De Codex geeft waarden aan voor werkplaatsen. Of deze binnen of buiten zijn, maakt voor de Codex geen verschil. De normen voor werkplekken binnen en buiten zijn dus belangrijk. Zij laten toe het licht te dimmen en laten lagere lichtniveaus toe in functie van de taak. Parking, industrie e.d. vallen onder deze normen.

te garanderen, hangt van locatie tot locatie af. De 'Inspiratiegids nachtelijke buitenverlichting voor openbare besturen – Met voorbeelden' kan daarbij als inspiratiebron dienen.

We merken hierbij op dat het begrip 'veiligheid' ruim bekeken moet worden. Het gaat dus niet enkel om fysieke veiligheid, maar ook sociale veiligheid, …

Het Burgerlijk wetboek stelt dat:

> **Art. 1382.** Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden.
> Het gaat telkens om een feitenkwestie waarin drie elementen geval per geval beoordeeld moeten worden, telkens rekening houdend met de concrete omstandigheden:
>
> - de schade moet bewezen zijn
> - de fout van diegene die de schade heeft toegebracht moet bewezen zijn
> - er moet een oorzakelijk verband bestaan tussen die schade en de fout

Bij een schadegeval (vb. een verkeersongeval), moet er – om verantwoordelijk gesteld te kunnen worden - volgens het Burgerlijk wetboek een oorzakelijk verband bestaan tussen de schade en de fout. Het ontbreken van openbare verlichting betekent niet automatisch dat dit de oorzaak is van de schade (in dit geval een ongeval) en de fout.

BESLUIT – Het is aan het lokale bestuur om 'voorzichtig en redelijk' te handelen, de wetgeving in acht te nemen en te beslissen of de openbare weg al dan niet verlicht wordt. Daarbij moet het rekening houden met alternatieven voor veiligheid (zoals de praktijkvoorbeelden in de 'Inspiratiegids voor nachtelijke buitenverlichting voor openbare besturen – Met voorbeelden')

Goed praktijkvoorbeeld in Berlare (Donklaan) met lage verlichtingspalen en amberkleurig licht.

In dit kader verwijzen we ook naar de Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen en Gewestwegen. Die geldt als opgelegde richtlijn voor projecten van het Agentschap Wegen en Verkeer. Ook gemeentebesturen kunnen deze lichtvisie gebruiken als richtlijnenkader. Hierdoor kan er meer uniformiteit en herkenbaarheid komen van de verschillende wegtypes in Vlaanderen.

Wanneer een lokaal bestuur of AWV beslist om de openbare weg wel te verlichten, zal in de praktijk gebruik gemaakt worden van het normenkader dat specifiek voor openbare wegverlichting werd uitgewerkt (zie 3.3.3).

Hierbij verwijzen we specifiek naar de normen NBN L 18-004 (Openbare verlichting - Selectie van verlichtingsklassen) en de NBN EN 13201 reeks (Wegverlichting, bestaande uit 4 delen), die uitgebreid worden aangehaald in het onderdeel over het normenkader.

3 TOEPASSELIJK NORMENKADER EN RELEVANTE TECHNISCHE DOCUMENTEN

Naast het regelgevend kader bestaan er ook nog een aantal - vaak internationale - normen of technische richtlijnen voor buitenverlichting, lichthinder en lichtvervuiling die ook in Vlaanderen van toepassing zijn. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste daarvan.

3.1 DOCUMENTEN VAN DE INTERNATIONALE COMMISSION ON ILLUMINATION (CIE)

CIE-documenten worden opgesteld door de International Commission on Illumination / Commission Internationale de l´Eclairage (CIE), een organisatie erkend als autoriteit in het vakdomein van verlichting.

De CIE is een technische, wetenschappelijke en culturele non-profitorganisatie, die een internationaal forum aanbiedt voor het bespreken van alle zaken betreffende de wetenschap, technologie en kunst op het gebied van licht en verlichting en voor het uitwisselen van informatie hierover met andere internationale organisaties.

Dit door:

- Begeleiding aan te bieden bij de toepassing van principes en procedures bij de ontwikkeling van internationale en nationale normen op het gebied van licht en verlichting.
- Basisnormen en procedures te ontwikkelen voor metrologie op het gebied van licht en verlichting (meetinstrumenten).
- Rapporten en andere publicaties voor te bereiden en te publiceren over alle kwesties rondom wetenschap, technologie en kunst op het gebied van licht en verlichting.

CIE-documenten zijn geen normen. Het zijn voornamelijk wetenschappelijke en technische documenten waarop men indien nodig kan steunen en die dus als code van goede praktijk worden gehanteerd door de CIE-leden (waaronder België) en andere geïnteresseerde partijen. Deze wetenschappelijke basisdocumenten worden vb. ook gebruikt om normen vast te leggen en worden overgenomen bij CEN-normalisatie. In Europa zijn enkel deze CEN-normen van toepassing (zie 3.2).

Er zijn twee technische CIE-documenten specifiek gericht op het beperken van lichthinder en lichtvervuiling:

- CIE 126: Guidelines for minimizing sky glow - Handvaten voor het beperken van hemelgloed.
- CIE 150: Guide on the limitation of the effects of obtrusive light from outdoor lighting installations - Gids voor de beperking van de effecten van lichthinder veroorzaakt door buitenverlichtingsinstallaties.

Hieronder wordt de inhoud van deze CIE-documenten kort besproken. De volledige CIE-documenten kunt u online aankopen bij het CIE.

Als lid van het BIV geniet u van een **korting van 66.7%** bij de aankoop van CIE publicaties. Vraag naar de kortingscode op het secretariaat via info@ibe-biv.be

3.1.1 CIE 126: Guidelines for minimizing sky glow

Met het oog op astronomische waarnemingen wordt de omgeving ingedeeld in 4 zones - E1 tot en met E4 - waar een verschillende opwaartse lichtflux (Upward Light Ratio - ULR) wordt aanbevolen. De toegestane ULR varieert van 0% in de donkerste gebieden tot 25% in de meest verlichte zones. Daarnaast worden een aantal maatregelen beschreven om interferentie tussen kunstverlichting en astronomie zoveel mogelijk te vermijden.

3.1.2 CIE 150: Guide on the limitation of the effects of obtrusive light from outdoor lighting installations

Hoe goed ook geïnstalleerd, buitenverlichting heeft in de meeste gevallen een effect op de omgeving waarin ze wordt opgesteld. De CIE 150-gids verwijst specifiek naar de mogelijk nadelige effecten van buitenverlichting op omwonenden (niet enkel van woningen maar ook van hotels, ziekenhuizen e.d.), op gebruikers van aangrenzende wegen (vb. automobilisten, voetgangers, fietsers), op toeschouwers, op transportsignaleringssystemen (vb. lucht, zee, spoor) en op astronomische waarnemingen. Er is ook aandacht voor de (moeilijk te kwantificeren) mogelijk nadelige effecten op de natuurlijke omgeving en dus op de insecten, planten en dieren in de buurt van een verlichtingsinstallatie. Op effecten die verband houden met het esthetische uitzicht van buitenverlichtingssystemen wordt niet ingegaan.

In de CIE 150-gids worden middelen aangereikt om deze effecten zoveel mogelijk te beperken. Ze is bedoeld om te worden geraadpleegd door:

- planningsinstanties, met name lokale overheden, als hulpmiddel bij het beoordelen van de potentiële hinder van buitenverlichtingsinstallaties;
- ontwerpers van buitenverlichting als hulpmiddel bij het realiseren van verlichtingssystemen die de hinderlijke effecten tot een aanvaardbaar niveau beperken.

De volgende opdeling in omgevingszones volgens verlichtingsniveau dient hiervoor als basis. Tabel 1 omschrijft de vijf verschillende zones (E0 - E4) en geeft bijhorende voorbeelden.

Table 1 – Environmental lighting zones

Zone	Lighting Environment	Examples
E0	Intrinsically dark	UNESCO Starlight Reserves, IDA Dark Sky Parks, Major optical observatories
E1	Dark	Relatively uninhabited rural areas
E2	Low district brightness	Sparsely inhabited rural areas
E3	Medium district brightness	Well inhabited rural and urban settlements
E4	High district brightness	Town and city centres and other commercial areas
NOTE Regardless of the level of urban development, the recommendations for Environmental Zone 1 or 0, should be followed for all locations within 100 km of a major optical astronomy observatory. Regardless of the level of urban development, the recommendations for Environmental Zone 2 (or better) should be followed for locations within 30 km of an operating urban optical astronomy observatory, and for locations between 100 km and 300 km from a major optical astronomy observatory.		

Tabel 1: Opdeling in omgevingszones volgens lichtintensiteit (Bron: CIE TR 150 2017)

De CIE 150-gids geeft aanbevolen maximumwaarden van lichttechnische parameters voor de beperking van hinderlijk licht voor volgende topics:

- beperking van verlichting op omliggende eigendommen (lichtintrusie)
- beperking van heldere armaturen in het gezichtsveld
- beperking van de effecten op transportsystemen
- beperking van hemelgloed
- beperking van de effecten van overbelichte gevels van gebouwen en lichtborden

De toelaatbare niveaus van lichttechnische parameters worden beïnvloed door de omgevingsverlichting in die omgeving. Dit wordt grotendeels bepaald door de mate en type van de ontwikkeling van het gebied en door de aanwezige verlichting. Daardoor kunnen waarden van de lichttechnische parameters die aanvaardbaar zijn tijdens de vroege uren van de avond hinderlijk worden als ze aanhouden op latere tijdstippen.

Dit leidt tot het concept van een 'curfew'[7] dat wordt gedefinieerd als het tijdsinterval waarin strengere eisen voor de controle van hinderlijk licht gelden. Dit is vaak een voorwaarde voor het gebruik van verlichting die wordt opgelegd door een controlerende overheidsinstantie, lokale overheid, …

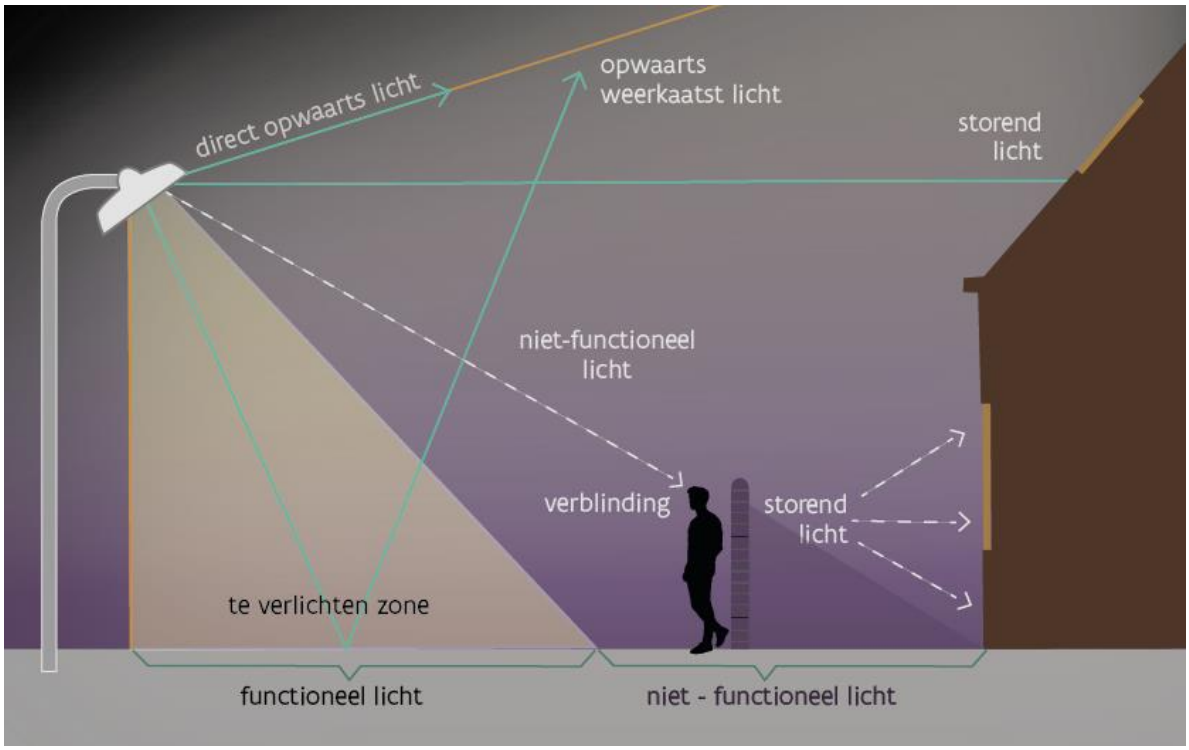

Figuur 1: Overzicht van verschillende soorten licht(hinder) en lichtvervuiling

[7] Curfew: tijdsinterval waarin strengere eisen voor de controle van hinderlijk licht gelden.
Pre-curfew: tijd voordat strengere eisen voor de controle van hinderlijk licht van toepassing zijn.
Post-curfew: tijd nadat strengere eisen voor de controle van hinderlijk licht werden toegepast.

3.2 DOCUMENTEN EN NORMEN VAN HET EUROPEAN COMMITTEE FOR STANDARDISATION (CEN)

Het European Committee for Standardisation CEN is:

- een vereniging die de nationale normalisatie-instellingen van 34 Europese landen verenigt;
- een van de drie Europese normalisatie-instellingen (samen met CENELEC en ETSI) die officieel zijn erkend door de Europese Unie en door de Europese Vrijhandelsassociatie (EFTA) als verantwoordelijk voor het ontwikkelen en definiëren van vrijwillige normen op Europees niveau. Via de CEN-normen worden de wetenschappelijke en technische CIE-documenten naar de Europese praktijk omgezet.

CEN biedt een platform voor de ontwikkeling van Europese (EN) normen en andere technische documenten over verschillende soorten producten, materialen, diensten en processen. CEN-normen moeten overgenomen worden in nationale normering.

Om de effecten van hinderlijk licht van buitenverlichtingsinstallaties voor enerzijds architectuur en monumenten, en anderzijds parken, tuinen en residentiële zones te beperken, zijn er op dit ogenblik regels in opmaak die steunen op de hoger beschreven CIE 150-gids over “obtrusive light”.

3.3 NBN-DOCUMENTEN EN NORMEN

NBN-normen zijn Belgische normen, opgesteld in commissies met vertegenwoordigers van alle belanghebbenden bij het NBN.

De organisatie NBN is onder andere belast met het omzetten van Europese “EN-normen” opgesteld door het European Committee for Standardisation (CEN) naar NBN-normen.

De NBN-normen zijn afspraken over een product, dienst of proces die goed vakmanschap weerspiegelen.

Zoals hoger aangegeven, is er geen wettelijke verplichting om te verlichten, met uitzondering van de arbeidswetgeving. Maar wanneer er wel wordt verlicht, worden de NBN-normen toegepast.

Toepassing van een verlichtingsnorm wordt onder andere opgelegd (niet limitatieve opsomming):

- door de wetgever (vb. noodverlichting)
- in interne reglementen van vb. sportfederaties
- in aanbestedingen
- in contracten

Hieronder worden de belangrijkste normen rond de beperking van lichthinder besproken. De volledige NBN-normen kunt u online aankopen bij het NBN.

3.3.1 NBN EN 12193 - Licht en verlichting - Verlichting van sportinfrastructuur

Deze norm geeft verlichtingsvoorwaarden voor verschillende soorten van sportterreinen. Voor lichthinder zijn de buitenterreinen van belang. De in de norm beschreven voorwaarden zijn minima die bij voorkeur zo dicht mogelijk worden benaderd. In een aantal gevallen is het mogelijk dat de vereiste minimale waarden hoger liggen, bijvoorbeeld voor competities.

In dit document wordt ook aandacht besteed aan 'hinderlijk' licht (obtrusive light). Hiervoor worden 'Pre-curfew' en 'Post-curfew' – waarden opgelegd[7].

3.3.2 NBN EN 12464-2 - Werkplekverlichting - deel 2: werkplekken buiten

Deze norm specificeert waarden voor de kwantiteit en kwaliteit van de verlichting van buitenwerkplekken en bijhorende gebieden zoals de parkeerplaatsen en verkeers- en verblijfszones buiten gebouwen. Hij is ook van toepassing op publieke openbare ruimten zoals parkeerterreinen, perrons, laad- en loskaaien, bushaltes, …

De in deze norm opgenomen voorwaarden zijn bedoeld om de veiligheid en in beperkte mate de gezondheid van werknemers te garanderen.

3.3.3 NBN EN 13201 - Wegverlichting

Specifiek voor openbare verlichting bracht het CEN de normenreeks EN 13201 uit. Deze normenreeks is van toepassing op het ontwerp van nieuwe/vernieuwde openbare verlichting van wegen en bestaat uit een Technical Report (TR) en vier normdelen.

De in de norm beschreven voorwaarden zijn minimumeisen voor het verlichtingsniveau, uniformiteit, verblinding, … Door de werkelijk geïnstalleerde lichtniveaus zo dicht mogelijk bij de in de norm voorgeschreven waarden en zones te brengen, wordt overdimensionering van wegverlichting en zo ook lichthinder beperkt.

Figuur 2 geeft de omzetting van de Europese EN-norm in de Belgische NBN-norm weer.

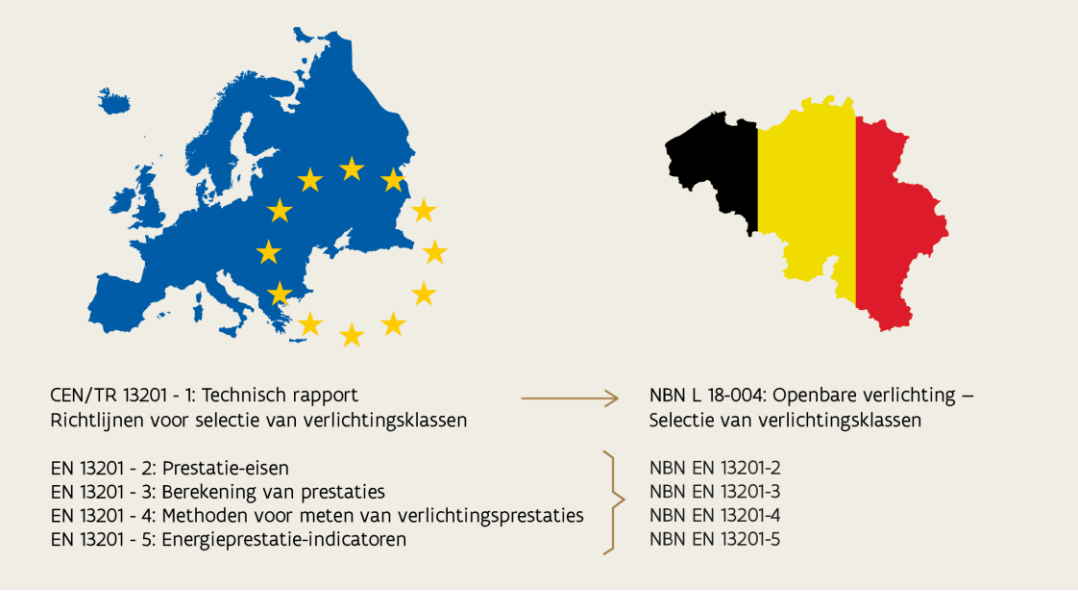

Figuur 2: Omzetting van EN-norm 13201 naar NBN-norm

3.3.4 NBN L 18-004 - Openbare verlichting - Selectie van verlichtingsklassen

De in de CEN/TR 13201-1 beschreven indeling was, door de opbouw van het wegennet, niet volledig toepasbaar op de situatie in België. Daarom werd het eerste deel CEN/TR 13201-1 in België niet integraal overgenomen, maar omgezet in de norm NBN L18-004 die de indeling van wegen in verlichtingsklassen beschrijft.

Dit deel geeft inzichten om de meest geschikte verlichtingsklasse voor een bepaalde situatie te selecteren. Wanneer er gekozen wordt om een weg te verlichten, moet de verlichting voldoen aan deze norm door keuze van de juiste klasse met de bijhorende lichttechnische prestatie-eisen.

3.3.5 NBN L 18-003 - Verlichting van wegtunnels en ondergrondse doorgangen

Daarnaast is er ook nog de norm NBN L 18-003 voor regels van goed vakmanschap voor de verlichting van wegtunnels en ondergrondse doorgangen.

4 OPENBARE VERLICHTING – BETROKKEN ORGANISATIES EN HUN REFERENTIEDOCUMENTEN

De normen voor kwaliteitsvolle verlichtingsinstallaties behandelen niet alle aspecten van een project in detail. In de praktijk kan dit leiden tot verschillende interpretaties.

Enkele Vlaamse organisaties publiceren daarom technische voorschriften en specificaties of regels van goed vakmanschap voor verlichting. Deze referentiedocumenten zijn niet dwingend en willen de vrijheid van technische of materiële vernieuwingen niet beperken.

4.1 AGENTSCHAP WEGEN EN VERKEER (AWV)

Als wegbeheerder van zo'n 7.000 km gewest- en autosnelwegen en ruim 7.700 km fietspaden, is het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) belast met de uitvoering van de 'Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen en Gewestwegen'.

4.1.1 Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen en Gewestwegen

Met haar Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen en Gewestwegen wil de Vlaamse overheid een kader schetsen voor de openbare verlichting langs deze wegen en zo zuiniger en vooral juister verlichten.

4.1.1.1 Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen

Sinds juli 2011 wordt er minder verlicht op de Vlaamse autosnelwegen. Op dat moment is er een systeem ingevoerd waarbij het licht wordt gedoofd als de verkeerssituatie het toelaat en het licht aanblijft als dit nodig is voor de verkeersveiligheid.

4.1.1.2 Lichtvisie Vlaamse Gewestwegen

Later werd, in navolging van de Lichtvisie Vlaamse Autosnelwegen, een lichtvisie voor gewestwegen gepubliceerd. Deze visie stelt als uitgangspunt dat verlichting alleen wordt ingeschakeld wanneer het echt nodig is, bijvoorbeeld wanneer er gevaarlijke punten, obstakels of kwetsbare weggebruikers aanwezig zijn. Ze gaat daarbij uit van type-ruimten en identificeert 10 type-ruimten voor gemotoriseerd verkeer en 1 type-ruimte voor fietsers. Het AWV maakt momenteel werk van een vernieuwde versie.

4.1.1.3 Andere wegen

De Lichtvisie Vlaamse Gewestwegen geldt dan wel als richtlijn voor projecten van het Agentschap Wegen en Verkeer, maar ook gemeentebesturen worden aangemoedigd deze lichtvisie te gebruiken als richtlijnenkader voor andere wegtypes. Dit draagt bij aan een grotere uniformiteit en herkenbaarheid van de verschillende wegtypes op het volledige wegennet in Vlaanderen.

4.2 FLUVIUS (NETBEHEERDER VOOR VLAANDEREN)

Het 'Besluit algemene bepalingen energiebeleid van 19 november 2010' (gekend als het 'Energiebesluit') bepaalt dat elektriciteitsdistributienetbeheerders instaan voor de exploitatie van de openbare verlichting. Het legt een aantal openbare dienstverplichtingen vast waaronder

‘het sensibiliseren van de gemeenten die gelegen zijn in het geografische gebied van de netbeheerder op het vlak van de lichthinder van openbare verlichting’.

Hoe dit concreet moet worden ingevuld, wordt niet verder toegelicht. Fluvius geeft hier als volgt invulling aan.

4.2.1 Interne reeks van ontwerpregels

Vertrekkende vanuit de ‘Code van goede praktijk Openbare verlichting’ van het BIV (zie Belgisch Instituut voor Verlichtingskunde (IBE-BIV).), stelde Fluvius voor intern gebruik een reeks specifieke ontwerpregels op voor verschillende toepassingen van openbare verlichting (rijwegen, conflictpunten, oversteekplaatsen, fietspaden, onderdoorgangen, …). Deze interne ontwerpregels ondersteunen de projectbeheerders bij het zoeken naar oplossingen en zorgen voor een uniforme werkwijze binnen Fluvius.

4.2.2 Masterplan Openbare Verlichting

Vanuit de Belgische norm NBN L 18-004: Openbare verlichting – Selectie van verlichtingsklassen moedigt Fluvius daarnaast ook lokale besturen aan om een ‘Masterplan Openbare Verlichting’ op te maken.

Zo’n ‘Masterplan Openbare Verlichting’ is voor elke stad of gemeente een instrument om een duurzaam lichtbeleid en een meerjarenbegroting op te stellen. Elk gemeente- of stadsbestuur kan eigen keuzes maken op basis van rationeel energiegebruik, verkeersveiligheid, sociale veiligheid, lichthinder, onderhoud en/of technische en esthetische overwegingen.

Fluvius ondersteunt lokale besturen bij de opmaak van hun eigen masterplan en houdt daarbij rekening met de specifieke rol die de openbare verlichting in elke straat speelt en hoe die ruimtelijk kan worden ingevuld. Een handige manier om dat te doen, is door het grondgebied op te delen in verschillende deelruimtes.

4.3 SYNERGRID

Synergrid, de federatie van de elektriciteits- en gasnetbeheerders in België, stelt technische specificaties en technische voorschriften ter beschikking. Deze technische specificaties bevatten naast lichttechnische ook bouwtechnische kwaliteitseisen (die de nodige elektrische en mechanische veiligheid en een gemakkelijk onderhoud waarborgen) en performantie-vereisten. Die bouwen verder op de geldende normering.

Verlichtingstoestellen en hun hulptoestellen op basis van LED-technologieën kunnen aangeboden worden om gehomologeerd te worden volgens de specificatie C4/11.3. De te volgen procedure vindt u op de webpagina over LED-verlichtingstoestellen van Synergrid.

Voorschriften voor zowel klassieke openbare verlichting (vroeger ook gekend onder de naam typebestek 005), als LED-verlichting zijn ter beschikking op de website van Synergrid.

De gehomologeerde LED-verlichtingsapparatuur en LED-hulpapparatuur zijn opgesomd in respectievelijk lijst C4/11.3-B en lijst C4/10-B.

Oudere specificaties voor lampen, hulptoestellen, verlichtingstoestellen en lijsten van gehomologeerde materialen zijn, louter ter informatie, nog steeds beschikbaar op de website

van Synergrid in de lijst C4/11.3-A en lijst C4/11.1-A. Deze oudere materialen verdwijnen van de netten omdat ze geleidelijk aan vervangen worden door LED-technologie.

De website van Synergrid biedt ook een overzicht van haar referentiedocumenten met betrekking tot homologaties.

4.4 BELGISCH INSTITUUT VOOR VERLICHTINGSKUNDE (IBE-BIV)

Het Belgisch Instituut voor Verlichtingskunde – Institut Belge de l'Eclairage (IBE-BIV) brengt iedereen die betrokken is bij verlichting en normalisatie in België samen: administraties, federaties, fabrikanten, onderzoeks- en onderwijsinstellingen, elektriciens, … en legt zich toe op alle wetenschappelijke of technische activiteiten rond zowel natuurlijke als kunstmatige verlichting.

Het IBE-BIV is:

- een van de stichtende leden van de Commission Internationale de l'Eclairage, de instelling die instaat voor normalisatie en publicatie van referentiedocumenten op het gebied van verlichting;
- in opdracht van het NBN sectorale operator en vertegenwoordigt de Belgische afvaardiging op het CEN TC 169, dat actief is op het gebied van licht en verlichting;
- lid van Lux Europa, de Europese bond van nationale verlichtingsverenigingen, die om de vier jaar de grootste Europese en internationale conferentie over verlichting houdt.

4.4.1 Code van goede praktijk Openbare verlichting

In oktober 2015 stelde het IBE-BIV de 'Code van goede praktijk Openbare verlichting' voor. Dit referentiedocument op federaal niveau is bedoeld als een methodologische gids om de openbare ruimte te verlichten waar, wanneer en zoveel als nodig is.

Deze code van goede praktijk gaat dieper in op algemene begrippen zoals verlichtingssterkte, onderhoudsfactor en lichthinder. Ze behandelt ook aspecten zoals dimensionering, rationeel energiegebruik en controle van de prestaties van de verlichtingsinstallatie die in de NBN EN 13201 niet worden uitgediept.

Dit referentiedocument wordt momenteel herzien in functie van de wijzigingen in de normalisatie en wordt daarbij ook uitgebreid met o.a. effecten van openbare verlichting op biodiversiteit. Van zodra dit proces is afgerond, is de code van goede praktijk terug online te raadplegen op de website van het IBE-BIV.

5 BIJLAGEN

5.1 REGELGEVING TER BESCHEMING VAN DE BIODIVERSITEIT

De basis voor de bescherming van de biodiversiteit (en dus de argumentatie voor zo weinig mogelijk buitenverlichting) is te vinden in het Natuurdecreet van 21 oktober 1997[8] Het Soortenbesluit van 15 mei 2009[9] geeft verder invulling aan de bescherming en het beheer van in het wild voorkomende planten- en diersoorten.

5.1.1 Natuurdecreet

De algemene doelstelling van het Natuurdecreet is gericht op de bescherming, de ontwikkeling, het beheer en het herstel van de natuur en het natuurlijk milieu, en op de handhaving of het herstel van de daartoe vereiste milieukwaliteit [...] (artikel 6). Daarbij kan de Vlaamse regering alle nodige maatregelen nemen [...] om over het gehele grondgebied van het Vlaamse Gewest de milieukwaliteit te vrijwaren die vereist is voor het behoud van de natuur en om het standstill-beginsel toe te passen zowel wat betreft de kwaliteit als de kwantiteit van de natuur (artikel 8). Artikel 13 herhaalt en verduidelijkt deze algemene maatregelen die kunnen genomen worden ten behoeve van het natuurbehoud.

Het Natuurdecreet voert ook rechtstreeks enkele belangrijke principes en plichten in, die voor het hele grondgebied van het Vlaams Gewest van toepassing zijn. Het eerste is het voorzorgsprincipe dat gevat wordt in:

> **Artikel 14.**
> § 1. Iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon die manueel, **met mechanische middelen** of pesticiden en met vaste of mobiele geluidsbronnen ingrijpt op of in de onmiddellijke omgeving van natuurlijke en deels natuurlijke habitats of ecosystemen, op waterrijke gebieden, op natuurlijke en halfnatuurlijke vegetaties, **op wilde inheemse fauna of flora of trekkende wilde diersoorten of hun respectieve habitats of leefgebieden**, of op kleine landschapselementen, en die weet of redelijkerwijze kan vermoeden dat deze habitats, ecosystemen, waterrijke gebieden, vegetaties, fauna, flora of kleine landschapselementen daardoor **kunnen worden vernietigd of ernstig geschaad, is verplicht om alle maatregelen te nemen die redelijkerwijze van hem kunnen worden gevergd om de vernietiging of de schade te voorkomen, te beperken of indien dit niet mogelijk is, te herstellen**.
>
> De bepaling van het vorige lid **geldt eveneens ten aanzien van wie opdracht geeft** tot de in dat lid bedoelde ingrepen.

Voor vergunnings- of meldingsplichtige activiteiten hanteert het Natuurdecreet bovendien de zorgplicht en het standstill-beginsel.

> **Artikel 16.**
> **§ 1.** In het geval van een vergunningsplichtige activiteit, draagt de bevoegde overheid er zorg voor dat er **geen vermijdbare schade aan de natuur** kan ontstaan **door de vergunning of toestemming te weigeren of door redelijkerwijze voorwaarden op te leggen om de schade te voorkomen, te beperken of, indien dit niet mogelijk is, te herstellen**.

[8] Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.
[9] Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer.

§ 2. Een activiteit waarvoor een kennisgeving of melding aan de overheid vereist is, kan enkel uitgevoerd worden indien **geen vermijdbare schade kan ontstaan en voor zover de aanvrager zich in voorkomend geval gedraagt naar de code van goede natuurpraktijk**.

De kennisgever dient aan te tonen dat de activiteit geen vermijdbare schade kan veroorzaken. Wanneer de kennisgever dit niet gedaan heeft, dient de betrokken overheid zelf te onderzoeken of de activiteit vermijdbare schade kan veroorzaken. Indien dit het geval is of indien de code van goede natuurpraktijk niet wordt nageleefd, wordt dit door de overheid aan de kennisgever medegedeeld bij ter post aangetekende brief binnen de eventuele wachttermijn voor het uitvoeren van de activiteit voorzien in de wetgeving in kader waarvan de kennisgeving of de melding gebeurt of bij gebreke daaraan binnen dertig dagen na de kennisgeving of de melding. De kennisgever mag pas starten met de uitvoering van de betrokken activiteit wanneer voormelde termijn verstreken is zonder dat hij een voormeld bericht van de overheid heeft ontvangen.

De Vlaamse regering kan nadere regels vaststellen voor de toepassing van deze paragraaf.

§ 3. De Vlaamse regering kan voor bepaalde activiteiten of categorieën van activiteiten, voor bepaalde habitats of ecologische processen, of voor bepaalde soortengroepen, **richtlijnen geven voor het beoordelen van het vermijdbare karakter van de activiteit en voor het opleggen van voorwaarden en herstelmaatregelen**.

Naast de algemene beschermingsmaatregelen die overal gelden, hanteert het Natuurdecreet een aantal gebiedsspecifieke beschermingen. Strengere voorwaarden gelden binnen een aantal bestemmingen uit de ruimtelijke ordening, binnen de gebieden van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN)[10] en het Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk (IVON) en binnen de Speciale Beschermingszones (SBZ) in functie van het Europese Natura-2000-netwerk. Voor soorten zijn in het bijzonder de beschermde gebieden binnen het VEN en het IVON van belang.

Artikel 25.
§ 1. De administratieve overheid neemt, binnen haar bevoegdheden, de nodige maatregelen om in Grote Eenheden Natuur (GEN), bij voorrang ten opzichte van de andere functies in het gebied, en in Grote Eenheden Natuur in Ontwikkeling (GENO), rekening houdend met de overige functies in het gebied, de natuur en het natuurlijk milieu te behouden, te herstellen en te ontwikkelen.
[...]

Artikel 26bis.
§ 1. De overheid mag geen toestemming of vergunning verlenen voor een activiteit die onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken.

Als voor een activiteit een kennisgeving of melding aan de overheid vereist is, dient door de kennisgever worden aangetoond dat de activiteit geen onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken. Wanneer de kennisgever dit niet gedaan heeft, dient de betrokken overheid zelf te onderzoeken of de activiteit onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken. Wanneer dit het geval is, wordt dit door de overheid aan de kennisgever medegedeeld bij ter post aangetekende brief binnen de eventuele wachttermijn voor het uitvoeren van de activiteit voorzien in de wetgeving in het kader waarvan de kennisgeving of de melding gebeurt of bij gebreke daaraan binnen dertig dagen na de kennisgeving of melding. De kennisgever mag pas starten met de uitvoering van de betrokken activiteit wanneer voormelde termijn verstreken is zonder dat hij een voormeld bericht van de overheid heeft ontvangen.

De Vlaamse regering kan bepalen hoe moet aangetoond worden dat een activiteit geen onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken.

[10] Het VEN is opgebouwd uit twee onderdelen: Grote Eenheden Natuur (GEN) en Grote Eenheden Natuur in Ontwikkeling (GENO).

[...]

§ 3. In afwijking van § 1 kan een activiteit die onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken, bij afwezigheid van een alternatief, toch worden toegelaten of uitgevoerd om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard. In dat geval dienen alle schadebeperkende en compenserende maatregelen genomen te worden.

Degene die de aanvraag, de kennisgeving of de melding bedoeld in § 1 gedaan heeft en die respectievelijk een weigering of een bericht zoals bedoeld in § 1, tweede lid van de betrokken overheid heeft ontvangen, richt tot deze overheid een verzoek tot het toepassen van de in deze paragraaf bedoelde afwijkingsmogelijkheid.

Er wordt met andere woorden duidelijk verwacht dat de bevoegde overheid (dat kan zowel de gemeente als de provincie of een Vlaamse administratie zijn) de nodige beschermingsmaatregelen neemt en die laat primeren op andere functies binnen de gebieden van het VEN. Bovendien moet die overheid ook het standstill-beginsel en de zorgplicht hanteren binnen die gebieden.

In bijzondere gevallen, wanneer er geen alternatief mogelijk is (zowel qua locatie als qua uitvoeringswijze) kan een afwijking gevraagd worden. Er moet dan wel een specifieke afwijkingsprocedure gevolgd worden die alle mogelijke beperkende en herstellende maatregelen mee in rekening neemt. Louter voor het plaatsen van verlichting is deze afwijkingsregeling normaal gezien niet van toepassing.

Bij het IVON worden op basis van artikel 28 dezelfde principes nagestreefd, maar zijn ze minder dwingend. Er wordt daarbij ook meer rekening gehouden met andere functies die in het gebied aanwezig zijn.

Voor het Natura 2000-netwerk gelden volgende artikels uit het Natuurdecreet.

Artikel 36ter.
§ 1. De administratieve overheid binnen de haar door de Vlaamse Regering opgelegde taken, en de natuurlijke personen of rechtspersonen die zakelijke rechten of persoonlijke rechten verwerven op gronden met financiële tussenkomst van een administratieve overheid in uitvoering van dit decreet en waarvoor ze over een goedgekeurd natuurbeheerplan type drie of type vier beschikken, nemen, in de speciale beschermingszones, ongeacht de bestemming van het betrokken gebied, de nodige instandhoudingsmaatregelen die steeds dienen te beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen habitats vermeld in bijlage I van dit decreet en de soorten vermeld in de bijlagen II, III en IV van dit decreet evenals de niet in bijlage IV van dit decreet genoemde en op het grondgebied van het Vlaamse Gewest geregeld voorkomende soorten trekvogels. De Vlaamse Regering kan nadere regels vaststellen met betrekking tot de nodige instandhoudingmaatregelen en de ecologische vereisten, evenals een procedure voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen.

De conform het eerste lid vastgestelde instandhoudingsdoelstellingen zijn voor een administratieve overheid bindend bij:
1° het nemen van beslissingen ter uitvoering van het eerste lid en paragraaf 2 van dit artikel;
2° het nemen van beslissingen of het verlenen van advies ter uitvoering van paragraaf 3 tot en met 6.

§ 2. De administratieve overheid neemt, binnen haar bevoegdheden, ongeacht de bestemming van het betrokken gebied, tevens **alle nodige maatregelen** om

a) elke verslechtering van de natuurkwaliteit en het natuurlijk milieu van de habitats van bijlage I van dit decreet en van de habitats van de soorten vermeld in de bijlagen II, III en IV van dit decreet evenals de niet in bijlage IV van dit decreet genoemde en op het grondgebied van het Vlaamse Gewest geregeld voorkomende soorten trekvogels in een speciale beschermingszone te vermijden;
b) elke betekenisvolle verstoring van een soort vermeld in de bijlagen II, III of IV van dit decreet evenals de niet in bijlage IV van dit decreet genoemde en op het grondgebied van het Vlaamse Gewest geregeld voorkomende soorten trekvogels in een speciale beschermingszone te vermijden.

De Vlaamse regering stelt hiervoor nadere regels vast.

§ 3. Een vergunningsplichtige activiteit die, of een plan of programma dat, afzonderlijk of in combinatie met één of meerdere bestaande of voorgestelde activiteiten, plannen of programma's, een **betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan** veroorzaken, zonder dat die vergunningsplichtige activiteit of dat plan of programma direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een gebied in de speciale beschermingszone in kwestie dient onderworpen te worden aan **een passende beoordeling** wat betreft de betekenisvolle effecten voor de speciale beschermingszone.

De verplichting tot het uitvoeren van een passende beoordeling geldt ook indien wegens het verstrijken van de lopende vergunning van de vergunningsplichtige activiteit een nieuwe vergunning moet worden aangevraagd.

De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het opstellen van de passende beoordeling.

Voor een plan of programma zoals gedefinieerd in artikel 4.1.1, § 1, 4°, van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, alsook de wijziging ervan, waarvoor, gelet op het betekenisvolle effect op een speciale beschermingszone, een passende beoordeling is vereist, is hoofdstuk II van titel IV van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid van toepassing.

Wat betreft een plan of programma als vermeld in het vierde lid, dat geen ruimtelijk uitvoeringsplan is, maakt de passende beoordeling deel uit van de documenten die de initiatiefnemer bij het onderzoek tot milieueffectrapportage, vermeld in titel IV, hoofdstuk II, afdeling 2, van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, bezorgt aan de dienst, bevoegd voor milieueffectrapportage. Als de initiatiefnemer een gemotiveerd verzoek tot ontheffing van de verplichting inzake milieueffectrapportage indient als vermeld in artikel 4.2.3, § 3ter, van het voormelde decreet, maakt de passende beoordeling deel uit van dat verzoek. Als een plan-MER wordt opgemaakt, wordt de passende beoordeling daarin geïntegreerd.

Bij een plan of programma als vermeld in het vierde lid, dat een ruimtelijk uitvoeringsplan is, maakt de **passende beoordeling**, als er geen plan-MER moet worden opgemaakt, zo mogelijk al deel uit van de startnota, vermeld in artikel 2.2.4 van de Vlaamse Codex

Ruimtelijke Ordening, en in elk geval van de scopingnota, vermeld in het voormelde artikel. Als uit de scopingnota blijkt dat een plan-MER moet worden opgemaakt, wordt de passende beoordeling in het plan-MER geïntegreerd.

Indien een vergunningsplichtige activiteit overeenkomstig artikel 4.3.2 van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid onderworpen is aan de verplichting tot opmaak van een project-MER, wordt overeenkomstig hoofdstuk III van titel IV van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid een project-MER opgemaakt.

De passende beoordeling wordt geïntegreerd in het project-MER of in het gemotiveerd verzoek tot ontheffing van de verplichting tot het opstellen van een project-MER, vermeld in artikel 4.3.3, § 4, van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid.

De Vlaamse Regering kan nadere regels van integratie en herkenbaarheid van de passende beoordeling in de milieueffectrapportage bepalen.

Indien een vergunningsplichtige activiteit of een plan of programma niet onderworpen is aan de verplichting tot milieueffectrapportage overeenkomstig de wetgeving in uitvoering van de project-MER-richtlijn of de plan-MER-richtlijn, vraagt de administratieve overheid steeds het advies van de administratie bevoegd voor het natuurbehoud.

De Vlaamse regering kan nadere regels vaststellen in verband met de inhoud en de vorm van de passende beoordeling.

§ 4. De overheid die over een vergunningsaanvraag, een plan of programma moet beslissen, mag de vergunning slechts toestaan of het plan of programma slechts goedkeuren indien het plan of programma of de uitvoering van de activiteit geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van de betrokken speciale beschermingszone kan veroorzaken. De bevoegde overheid draagt er steeds zorg voor dat door het opleggen van voorwaarden er geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan ontstaan.
[...]

Dit artikel vormt de rechtstreekse omzetting van de bepalingen uit artikel 6 van de Europese habitatrichtlijn. Net als in het VEN moeten de verschillende overheden hier de nodige maatregelen nemen om verslechtering van de natuurwaarden en verstoring van beschermde soorten tegen te gaan. Voor activiteiten die niet kaderen binnen het natuurbeheer en de instandhoudingsdoelstellingen van de speciale beschermingszone, moet de initiatiefnemer in de meeste gevallen een passende beoordeling opmaken waarbij moet onderzocht worden of mogelijk een betekenisvolle aantasting van de te beschermen natuurwaarden kan optreden. Voor grotere projecten, waarvoor een milieueffectenrapportage verplicht is, wordt de passende beoordeling hierin geïntegreerd.

Specifiek voor soorten wordt naar meerdere bijlagen bij het Natuurdecreet verwezen. Bijlage II geeft de soorten weer waarvoor SBZ worden aangemeld en die binnen die gebieden een specifieke bescherming genieten. Bijlage III geeft de soorten weer die van communautair belang zijn en over het gehele grondgebied beschermd zijn, dus ook los van aanduiding van specifieke SBZ. Bijlage IV bevat de vogelsoorten waarvoor beschermingsmaatregelen genomen moeten worden. Voor deze bijlagen wordt verwezen naar de Vlaamse Codex.

Belangrijk bij deze bijlagen is dat alle vleermuizensoorten die in Vlaanderen voorkomen, zijn opgenomen in bijlage III en dus beschermd in alle SBZ, ongeacht of ze specifiek voor een bepaalde soort zijn aangemeld. Ook de meeste amfibieën vallen rechtstreeks onder deze bijlagen.

5.1.2 Soortenbescherming en Soortenbesluit

Als laatste specifiek luik biedt artikel 51 van het Natuurdecreet de basis voor gerichte maatregelen in functie van de bescherming en het beheer van plant- en diersoorten. Via het Soortenbesluit is dit verder uitgewerkt.

Relevante artikels uit het Soortenbesluit:

Artikel 10.
§ 1. Ten aanzien van specimens van beschermde diersoorten zijn de volgende handelingen verboden:
1° het opzettelijk doden;
2° het opzettelijk vangen;
3° het opzettelijk en betekenisvol verstoren, in het bijzonder tijdens de perioden van de voortplanting, de afhankelijkheid van de jongen, de overwintering en tijdens de trek.

[...]

Artikel 11.
[...]

§ 2. Een handeling zoals beschreven in artikel 10 wordt onder meer geacht onopzettelijk te zijn wanneer de verantwoordelijke voor deze handeling niet wist en redelijkerwijze niet hoorde te weten dat deze handeling kon leiden tot de in artikel 10 beschreven negatieve gevolgen voor specimens van beschermde diersoorten of plantensoorten.

Artikel 14.
§ 1. Het is verboden de nesten van beschermde vogelsoorten of **de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van andere beschermde diersoorten** dan vogels opzettelijk te vernielen, te beschadigen of weg te nemen.

§ 2. Het vernielen, beschadigen of wegnemen van nesten, voorplantingsplaatsen of rustplaatsen van beschermde diersoorten wordt onder meer geacht onopzettelijk te zijn wanneer de verantwoordelijke voor deze handeling niet wist en redelijkerwijze niet hoorde te weten dat deze handeling kon leiden tot de in § 1 beschreven negatieve gevolgen voor nesten, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen.

Ten aanzien van de diersoorten waarbij categorie 3 is aangekruist in bijlage 1 is evenwel ook het onopzettelijk vernielen of beschadigen van de voortplantingsplaatsen of de rustplaatsen verboden.

§ 3. Onder nesten worden begrepen de bewoonde nesten, de nesten die in aanbouw zijn als voorbereiding op het komende broedseizoen, alsook de nesten die in de regel jaar na jaar tijdens het broedseizoen hergebruikt worden.

Specifiek op vergunningsvlak zijn ook de artikels uit Onderafdeling 6 Afwijkingsmogelijkheden (artikels 19 tot 23) van het Soortenbesluit relevant:

Artikel 19.
Het agentschap kan, op basis van een aanvraag, specifieke handelingen toestaan die afwijken van de verbodsbepalingen, vermeld in onderafdeling 1 tot en met 5, onder de voorwaarden, vermeld in deze onderafdeling.

[...]

Artikel 20.
§ 1. Met betrekking tot de beschermde soorten kunnen er specifieke afwijkingen verleend worden van de bepalingen in onderafdeling 1 tot en met 4 om een of meer van de volgende redenen :
1° in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
2° in het kader van dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale en economische aard, en voor het milieu gunstige effecten;
3° in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
4° ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren of aan andere

goederen in eigendom of gebruik;
5° ter bescherming van de wilde fauna of flora, of ter instandhouding van de natuurlijke habitats;
6° voor doeleinden in verband met onderzoek of onderwijs, repopulatie of herintroductie, alsook voor de daartoe benodigde kweek;
7° om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt en vastgesteld aantal van bepaalde specimens te vangen, te plukken of in bezit te hebben.

§ 2. Ten aanzien van de beschermde soorten, waarbij categorie 1 is aangekruist in bijlage 1, kunnen er bovendien ook afwijkingen verleend worden om redenen van economische, sociale of culturele aard, of vanwege regionale of lokale bijzonderheden.

§ 3. Ten aanzien van de vogelsoorten vermeld in bijlage 1, zijn de volgende mogelijkheden tot afwijking niet van toepassing:
1° de mogelijkheid vermeld in § 1, 2°;
2° de mogelijkheid vermeld in § 1, 4°, wat de voorkoming aangaat van belangrijke schade aan andere goederen dan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren.

§ 4. Afwijkingen op grond van dit artikel kunnen alleen maar toegestaan worden als de volgende voorwaarden zijn vervuld:
1° er mag geen andere bevredigende oplossing bestaan;
2° de afwijking mag geen afbreuk doen aan het streefdoel om de populaties van de soort in kwestie in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, op lokaal niveau of op Vlaams niveau.

Artikel 23.
Bepaalde vergunningen, ontheffingen of plannen kunnen eveneens specifieke afwijkingen bevatten als vermeld in artikel 20 of 21, als aan de drie volgende voorwaarden is voldaan:
1° op voorwaarde dat het beoordelingskader, opgelegd in artikel 20 of 21, in acht wordt genomen;
2° op voorwaarde dat de bedoelde vergunningen, ontheffingen of plannen de elementen bevatten die vermeld zijn in artikel 22, § 3;
3° op voorwaarde dat het advies van het agentschap wordt ingewonnen en met zijn advies wordt rekening gehouden.

Onder vergunningen, ontheffingen en plannen wordt verstaan:
1° een vergunning, verleend op grond van artikel 13, § 3, van het decreet van 21 oktober 1997, voor een handeling, werk of gebruikswijziging, waarvoor tevens een afwijking krachtens de bepalingen van dit besluit nodig is, in voorkomend geval onder de voorwaarden en lasten, vermeld in de vergunning of afwijking;
2° een ontheffing, verleend op grond van artikel 25, § 3 van het decreet van 21 oktober 1997, waarvoor tevens een afwijking krachtens de bepalingen van dit besluit nodig is, in voorkomend geval onder de voorwaarden en lasten, vermeld in de individuele ontheffing;
3° natuurbeheerplannen als vermeld in artikel 16ter van het decreet van 21 oktober 1997 en goedgekeurd overeenkomstig artikel 16octies, alsook de beheerplannen, vermeld in artikel 107, eerste lid, van het decreet van 9 mei 2014 tot wijziging van de regelgeving inzake natuur en bos, voor specifieke activiteiten die uitdrukkelijk in dat plan zijn opgenomen, waarvoor ook een afwijking krachtens de bepalingen van dit besluit nodig is, in voorkomend geval onder de voorwaarden en lasten, vermeld in het plan;
4° een projectuitvoeringsplan van een natuurinrichtingsproject, vastgesteld op grond van artikel 47 van het decreet van 21 oktober 1997, voor de in dat plan opgenomen acties en maatregelen waarvoor er tevens een afwijking krachtens de bepalingen van dit besluit nodig is, in voorkomend geval onder de voorwaarden en de lasten, vermeld in het plan;
5° ...;
6° ...;
7° ...;

8° een omgevingsvergunning, verleend met toepassing van artikel 6, eerste lid, van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning, voor een project of voor een verandering van een project waarvoor ook een afwijking krachtens de bepalingen van dit besluit nodig is, in voorkomend geval onder de voorwaarden en lasten, vermeld in de vergunning of afwijking.
9° ...;
10° een faunabeheerplan, verleend conform artikel 44 van het Jachtadministratiebesluit van 25 april 2014;
11° een beheersplan, verleend conform artikel 8.1.6 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014;

Artikel 23 geeft dus in een aantal gevallen een vrijstelling op de aanvraag van een afwijking van het Soortenbesluit (gevat in de artikels 19 tot 22 van dat besluit), namelijk als die afwijking eigenlijk al valt onder een andere, grotere vergunning en daar deel van uitmaakt. Zo hoeft bijvoorbeeld voor een omgevingsvergunning waarin al een soortentoets is opgenomen niet nog eens apart een afwijking op het Soortenbesluit aangevraagd te worden. Idem voor een goedgekeurd natuurbeheerplan of een natuurinrichtingsproject. Er is dus telkens een soortentoets, maar je moet ze niet dubbel doen dankzij artikel 23.

De bepalingen uit het Soortenbesluit slaan zowel op de dieren zelf als op (delen van) hun leefgebied. Uitgangspunt is dat de soorten niet mogen verstoord worden. Voor alle beschermde soorten geldt dat dat niet opzettelijk mag gebeuren, maar voor de soorten van communautair belang mag dat ook niet onopzettelijk! Die genieten dus de hoogste bescherming. En ook hier valt de grootste lijst van vleermuizen hieronder. Op hun website geeft ANB heel wat tips over hoe je vleermuizen kan helpen en beschermen.

Het Soortenbesluit biedt ook een aantal redenen om af te wijken van de beschermingsvoorwaarden, maar die zijn strikt gelimiteerd.

In de marge van het bovenstaande kan nog aangegeven worden dat Eurobats in 2018 een specifiek rapport met richtlijnen rond vleermuizen en lichtpollutie uitbracht. Dit laatste is geen regelgeving, maar biedt een goed inzicht in de kennis op dat ogenblik en de afwegingen om er mee om te gaan. Het INBO-advies, dat ook ANB als richtsnoer gebruikt, is op dit rapport gebaseerd.

De voornoemde artikels 26bis en 36ter van het Natuurdecreet en artikel 23 van het Soortenbesluit gelden in het kader van vergunningsaanvragen als direct werkende normen volgens de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening.

5.2 DEFINITIES RUIMTELIJK KWETSBAAR GEBIED

De verwijzing naar ruimtelijk kwetsbaar gebied komt voor in een aantal reglementeringen die voor die gebieden strengere regels voorschrijven. Zo zijn handelingen die in andere gebieden vrijgesteld zijn van een vergunning (via het 'Vrijstellingenbesluit') in de ruimtelijk kwetsbare gebieden wel vergunningsplichtig.

Artikel 1.1.2. van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening (VCRO) levert de definities voor terminologie die verderop in het decreet wordt gehanteerd:

10° ruimtelijk kwetsbare gebieden:

a) de volgende gebieden, aangewezen op plannen van aanleg:

1) agrarische gebieden met ecologisch belang,
2) agrarische gebieden met ecologische waarde,
3) bosgebieden,
4) brongebieden,
5) groengebieden,
6) natuurgebieden,
7) natuurgebieden met wetenschappelijke waarde,
8) natuurontwikkelingsgebieden,
9) natuurreservaten,
10) overstromingsgebieden,
11) parkgebieden,
12) valleigebieden,

b) gebieden, aangewezen op ruimtelijke uitvoeringsplannen, en sorterend onder een van volgende categorieën of subcategorieën van gebiedsaanduiding:

1) bos,
2) parkgebied,
3) reservaat en natuur,

c) het Vlaams Ecologisch Netwerk, bestaande uit de gebiedscategorieën Grote Eenheden Natuur en Grote Eenheden Natuur in Ontwikkeling, vermeld in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu,

d) de beschermde duingebieden en de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden, aangeduid krachtens artikel 52, § 1, van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud.

5.3 BEGRIPPENKADER EU-RECHTSHANDELINGEN, REGELGEVING EN NORMEN

Deze bijlage maakt de lezer wegwijs in een aantal algemene rechtsbegrippen en hun toepassing.

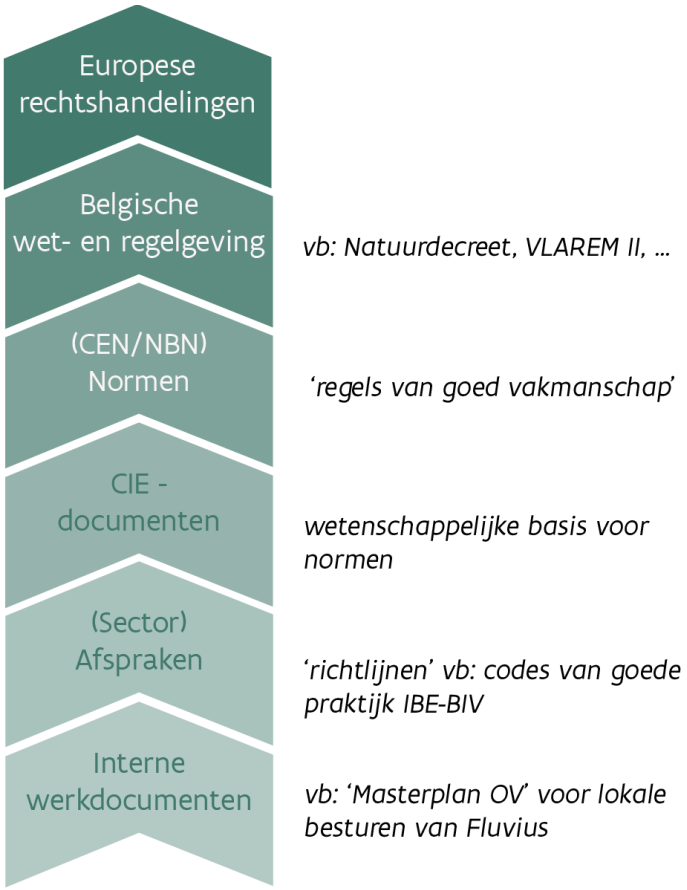

Figuur 3: Overzicht hiërarchie regelgeving en normering

5.3.1 Europese rechtshandelingen

Om de doelstellingen van haar verdragen te bereiken, kan de EU verschillende soorten rechtshandelingen vaststellen. Sommige daarvan zijn bindend, andere niet. Sommige gelden voor alle EU-landen, andere maar voor een paar. We geven een overzicht.

Verordeningen (Regulations)
Een Europese 'verordening' is een bindende rechtshandeling die in de hele EU van toepassing is en letterlijk moet worden overgenomen. Iedere lidstaat is dan ook verplicht de verordening op dezelfde manier uit te voeren.

Richtlijnen (Directives - Guidelines)
Een Europese 'richtlijn' is een rechtshandeling die een bepaald doel vastlegt dat de EU-landen moeten bereiken. De EU-landen mogen echter zelf de wetgeving vaststellen om dat doel te bereiken.

Besluiten (Decisions)
Een 'besluit' is bindend voor degene tot wie het gericht is (een EU-land of bedrijf) en is rechtstreeks toepasselijk.

Aanbevelingen (Recommendations)
Een 'aanbeveling' is niet bindend. Dankzij een aanbeveling kunnen de Europese instellingen hun opvattingen kenbaar maken en een bepaalde gedragslijn voorstellen, zonder dat dit juridische verplichtingen schept voor de betrokkenen.

Adviezen (Advices)
Een 'advies' is een niet-bindende verklaring van een van de instellingen en schept dus geen juridische verplichtingen voor degenen tot wie het advies gericht is. Het wordt gegeven door een van de grote EU-instellingen (Commissie, Raad of Parlement) of door het Comité van de Regio's of het Europees Economisch en Sociaal Comité. De beide comités brengen tijdens het wetgevingsproces adviezen uit om hun standpunt over de regionale of sociaaleconomische aspecten van het voorstel kenbaar te maken.

Verschil tussen verordeningen en richtlijnen

Verordeningen zijn gericht tot iedereen en na inwerkingtreding direct van toepassing in alle lidstaten.

Anders dan verordeningen zijn richtlijnen wel gericht tot de lidstaten, maar er niet direct van toepassing. Ze moeten eerst binnen een bepaalde termijn in nationale wetgeving worden omgezet voordat ze van toepassing zijn in elke lidstaat; anders dan besluiten zijn richtlijnen van algemene toepassing.

5.3.2 Belgische regelgeving

De overheden in België maken elk aparte regelgeving over hun eigen bevoegdheden:

- De federale overheid maakt *wetten*.
- De regionale overheden, zoals de Vlaamse overheid, vaardigen *decreten* uit, met uitzondering van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest dat *ordonnanties* en *verordeningen* maakt.
- De provinciale en lokale overheden maken *reglementen* maar ook ruimtelijke beleidsplannen, uitvoeringsplannen en stedenbouwkundige verordeningen.

Soms worden wetten en decreten nog verder verfijnd of aangevuld door *uitvoeringsbesluiten*. De officiële naam van zo'n Vlaams uitvoeringsbesluit is *'Besluit van de Vlaamse Regering'*. Daarin kan de Vlaamse Regering voorwaarden nog preciezer omschrijven, procedures verfijnen, systemen van evaluatie en controle inbouwen, …

Op nog een niveau lager, beperkt tot een specifiek beleidsdomein, kunnen ook de leden van de Vlaamse Regering reglementaire besluiten nemen als ze daarvoor een specifieke machtiging hebben gekregen en voor zover het om 'bijkomstige en aanvullende' maatregelen gaat. Zo'n *Ministerieel besluit* kan opgemaakt worden om specifieke procedures, formulieren of bijlages in te stellen of te wijzigen.

Daarnaast kan een minister ook werken met een *omzendbrief*. Dat is geen regelgeving, maar een loutere verduidelijking van hoe bepaalde regelgeving moet worden geïnterpreteerd en gehanteerd.

5.3.3 Normen

Normen zijn best practices. Ze beschrijven de beste manier om iets te doen, zoals het maken van een product, het leveren van een dienst of het beheren van een proces.

Normen in de Europese wetgeving

De Europese Unie gebruikt ook normen om het Europese beleid te ondersteunen, waaronder de geharmoniseerde normen. Dat zijn Europese normen die een Europese normalisatie-instelling (CEN, CENELEC of ETSI) ontwikkelt op verzoek van de Europese Commissie. Via geharmoniseerde normen kan je bewijzen dat jouw producten of diensten aan de technische vereisten van de relevante EU-wetgeving voldoen.

Is de naleving van een norm verplicht?

In principe is de naleving van een norm **niet verplicht** aangezien een norm geen regelgeving is. Een norm (NBN, EN, ISO, …) is een afspraak over een product, dienst of proces en weerspiegelt goed vakmanschap in heel wat domeinen. Een norm wordt **vrijwillig** toegepast door allerlei belanghebbenden: producenten, leveranciers, klanten, dienstverleners, … Als men echter aangeeft conform te zijn aan productnormen, servicenormen, procesnormen en/of managementnormen betekent dat wel dat men moét voldoen aan alle vereisten van deze norm. Men is m.a.w. conform aan alle vereisten (en dus de norm), of men is dat niet. Let wel: termen als “naar norm …”, “op basis van norm …” en “equivalent met norm …” zijn geen termen die aantonen dat men voldoet aan alle vereisten van een norm.

Toch kan de naleving van een norm ook verplicht worden. Zo kan de overheid verwijzen naar normen in wetten en regelgeving en kan er ook in contracten (vb. bijzonder bestek) verwezen worden naar de toepassing van normen.

In geval van betwistingen en/of schade worden normen altijd beschouwd als ’regels van de kunst’

COLOFON

Redactie
Departement Omgeving, Agentschap Wegen en Verkeer, Agentschap voor Natuur en Bos, het Belgisch Instituut voor Verlichtingskunde, netbeheerder Fluvius

Lay-out
Dienst communicatie

Foto cover
Departement Omgeving

Depotnummer
D/2025/3241/109

Publicatiedatum
maart 2025

Verantwoordelijke uitgever
Toon Denys
Departement Omgeving
Postadres: Koning Albert II-laan 15 bus 553, 1210 Brussel
www.omgevingvlaanderen.be

Meer info
Afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning (BJO)
Postadres: Koning Albert II-laan 15 bus 547, 1210 Brussel
bjo.omgeving@vlaanderen.be

omgeving.vlaanderen.be